

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Abdulkarimova Dinara Rustamxanovna

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Abdulkarimova Dinara Rustamkhanovna

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI.....	44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE'MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQISH.....	48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
"INNOVATSION AGROTEKNOLOGIYALAR VA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOIYILLARI ASOSIDA G'ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	53
Turayeva Gulizahro	
АНАЛИЗ ЦЕНОБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИССЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ).....	57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли	
KICHIK BIZNES RIVOJINI TA'MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI.....	62
G'aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO'LLARI.....	67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich	
INNOVATION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOB VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	73
Mustafoev Akbar Mustafo o'g'li	
MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO'LLARI.....	78
Maxkamov Ibrayim, Jo'raboyeva Shohida Kamoliddin qizi	
REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI.....	83
Abduxalilova Laylo To'xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda	
SIRKULAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI.....	87
Sodikov Zokir Rustamovich	
YASHIL TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIYAVIY RAG'BATLAR VA ULARNING NATIJALARI.....	92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi	
MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI.....	97
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich	
АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ.....	101
Даулетиярова Шахло	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА.....	109
Кадилова Хадича Тураевна	
XORIY MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O'ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR.....	115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev	
O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li	
HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI.....	133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna	
QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIYAVIY TAHLILI.....	136
Musayeva Shoirazimovna	

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH.....	144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI.....	149
Madraximov Ilxom Kamilovich	
FOYDA SOLIG'INING O'ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI.....	154
Zaripov Xusan Baxodirovich	
AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	163
Jalilov Jamshid G'anijonovich, Safarov Zavqiddin Zokir o'g'li	
MINTAQA SANOAT TARMOG'I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	168
Xayitboev Abror Quvondiqovich	
РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН.....	174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи	
KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV.....	180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna	
BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI.....	184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG'LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI.....	189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich	
TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	194
Alimov Umid O'ktambayevich	
MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO'SIQLARI.....	200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI.....	207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog'at Xo'jabekova	
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ.....	212
Останов Эгамберди	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI.....	218
Xakimova Xulkar Xamidovna	
QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich	
OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI.....	230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI.....	234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI.....	238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna	
BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI.....	242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHİYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BYUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI	251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna	
TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSİYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO'NALISHLARI	259
To'rayev Jasurali To'rayevich	
O'ZBEKISTONDA SAVDO TASHKIOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI	264
B. Sulaymonov	
NAMANGAN VILOYATIDA "YASHIL IQTISODIYOT" MODELIGA O'TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI	270
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich	
KICHIK BIZNES ORQALI ISH O'RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA	278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
MAMLAKATIMIZDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich	
РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ	290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li	
BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIVAVIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH VOSITALARI	303
Sadikov Iskandar Gayratovich	
ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	308
Халиков С. Х.	
HUDUDIIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI	313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich	
ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	321
Isakov Oybek Jamoliddinovich	
NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO'JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA'SIRINI BAHOLASH	325
Ismoilov Azamat	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI	332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	
"AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHİYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK" FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA	346
Abduraxmonova Feruzabonu	

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASSTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	352
Dildora Yuldasheva	
TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT BAZASINING YETARLILIGINI TA'MINLASH YO'LLARI	359
I.J. Isakov	
OLIY TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA IQTISODIY DIAGNOSTIKA O'TKAZISHNING XORIJ TAJRIBASI	363
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich, Axmedov Oybek Turg'unpulatovich	
INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISH YO'LLARI.....	369
Egamberdiyeva Dilorom Botir qizi, Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
"KREATIV IQTISODIYOT" HAMDA "TURIZM" TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	374
Abdurasulov Shovqiddin Erkin o'g'li	
THE STRATEGIC ROLE OF THE INDUSTRIAL SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY AND DEVELOPMENT FACTORS.....	380
Rakhimov Bakhromjon Ibroximovich	
INVESTITSIALARNI MOLIYALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	386
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
GLOBAL INCOME INEQUALITY IN 2024: CAUSES, PATTERNS, AND CONSEQUENCES.....	393
Ilhomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СВОБОДНО ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОНАХ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ	401
Шарифходжаев Шавкат Окилович, Ачилова Ширин Шавкат кизи	
O'ZBEKISTON KON-METALLURGIYA SANOATI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HOZIRGI HOLATI	407
Ergashov Botirjon Ergashovich	
PENSIYA JAMG'ARMASIDA DAVLAT BUDJETI TRANSFERTLARI ULUSHI HAMDA UNING XORIJ TAJRIBASI	415
Sherjonov Doniyor Saparbayevich	
O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARINI QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAN FOYDALANIB MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	419
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I BO'YICHA FIRIBGARLIKLAR: MEXANIZMLARI, SABABLARI VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI.....	425
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
TOG' VA TOG'OLDI HUDUDLARIDA QISHLOQ XO'JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	431
Abdulxayeva Gulshan Maxmudovna	
TURIZM SOHASINING IJTIMOIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA).....	435
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
SANOATDA IQTISODIY MOLIYAVIY HISSOBOTLAR XALQARO STANDARTLARINI RAQOBATBARDOSH KORPORATIV STRATEGIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA QO'LLASH.....	442
Turaboev Ibroxim Ismoil o'g'li	
ФОНДИРОВАНИЕ И СТРАХОВАНИЕ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ АПК: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ	447
Дурманов Акмал Шаймарданович	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI RIVOJLANISHINING STATISTIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	456
Atajanova Guli Maxsudbekovna	
JAHON MOLIYAVIY BOZORLARI BARQARORLIGIGA GLOBAL IQTISODIY INQIROZLAR VA GEOSIYOSIY OMILLARNING TA'SIRI HAMDA ULARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI	462
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	

QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQARISHDA BOSHQARUV QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI.....	467
Mamadiyarov Dilshad Uralovich	
PAXTA TOZALASH KORXONALARINING TARKIBIY BO'LINMALARIDA MOLIYAVIY BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	474
Murodov Orif Jumayevich, G'ulomov Xaydarbek Ilyos o'g'li	

PAXTA TOZALASH KORXONALARINING TARKIBIY BO'LINMALARIDA MOLIYAVIY BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Murodov Orif Jumayevich

Renessans ta'lim universiteti, t.f.d., professori

G'ulomov Xaydarbek Ilyos o'g'li

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti, assistenti

E-mail: orifakadem81@gmail.com

ORCID: [0000-0002-7016-8680](https://orcid.org/0000-0002-7016-8680)

Annotatsiya. Mazkur maqolada paxta tozalash korxonalarining tarkibiy bo'linmalarida moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish masalalari yoritiladi. Yangi iqtisodiy sharoitda korxonalar raqobatbardoshligini oshirish, davlat korxonalarini isloh qilish jarayonlari va paxta tozalash sanoatini modernizatsiya qilish bo'yicha tajribalar tahlil qilinadi. Amaldagi tizimdagi kamchiliklar – byudjet rejalashtirishning yetarli emasligi, xarajatlarni nazorat qilish mexanizmlarining sustligi, moliyaviy hisobotlarning ochiqlik darajasi pastligi – aniqlanadi. Muallif tomonidan byudjetni realistik asosda rejalashtirish, moliyaviy hisobotlarda oshkoralikni ta'minlash, kadrlar malakasini oshirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida ichki nazoratni kuchaytirish kabi takliflar ilgari suriladi. Natijalar ushbu chora-tadbirlar korxona bo'linmalarining moliyaviy holatini yaxshilashi hamda umumiy samaradorlikni oshirishiga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: paxta tozalash korxonalari, moliyaviy boshqaruv tizimi, tarkibiy bo'linma, takomillashtirish, byudjet rejalashtirish, moliyaviy nazorat, innovatsiya, raqobatbardoshlik.

Abstract. This article examines the issues of improving the financial management system in the structural units of cotton-processing enterprises. It analyzes factors influencing enterprise competitiveness in the new economic environment, ongoing reforms of state-owned enterprises, and modernization practices in the cotton-processing industry. The study identifies shortcomings of the current system, including insufficient budget planning, weak expense control mechanisms, and limited transparency in financial reporting. The proposed measures include realistic budget planning, ensuring transparency in financial statements, improving staff qualifications, and strengthening internal control through modern information and communication technologies. The results suggest that these measures can improve the financial condition of enterprise units and enhance overall operational efficiency.

Key words: cotton-processing enterprises, financial management system, structural unit, improvement, budget planning, financial control, innovation, competitiveness.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы совершенствования системы финансового управления в структурных подразделениях хлопкоочистительных предприятий. Проанализированы факторы повышения конкурентоспособности предприятий в условиях новой экономической среды, реформирование государственных предприятий и опыт модернизации хлопкоочистительной промышленности. Выявлены существующие недостатки системы: недостаточная реалистичность бюджетного планирования, слабый контроль расходов и недостаточная прозрачность финансовой отчётности. В качестве предложений обозначены: реалистичное бюджетное планирование, обеспечение прозрачности финансовой отчётности, повышение квалификации кадров и усиление внутреннего контроля на основе современных информационно-коммуникационных технологий. Полученные результаты показывают, что предлагаемые меры способны улучшить финансовое состояние подразделений и повысить общую эффективность предприятий.

Ключевые слова: хлопкоочистительные предприятия, система финансового управления, структурное подразделение, совершенствование, бюджетное планирование, финансовый контроль, инновации, конкурентоспособность.

KIRISH

O'zbekistonning paxta-tozalash sanoati iqtisodiyotning real sektorida asosiy tarmoqlardan biri bo'lib, eksport salohiyati, valyuta tushumlari va qishloq xo'jaligi hamda sanoat o'rtasidagi qiymat zanjirini integratsiyalashuvi bilan strategik ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda mamlakatda biznes muhitini yaxshilash, moliyaviy boshqaruvni raqamlashtirish va davlat aktivlarini samarali boshqarishga qaratilgan islohotlar soha korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu jarayonning institutsional asosini 2017-yil 7-fevralda qabul qilingan PF-4947-sonli Farmon ("Harakatlar strategiyasi") tashkil etib, u iqtisodiyotni liberallashtirish, boshqaruv samaradorligini oshirish va raqobatbardosh sanoatni shakllantirish vazifalarini belgilab berdi.

Paxta tarmog'ida bozor mexanizmlariga o'tish, klasterlashuvning joriy etilishi, davlat ishtirokining bosqichma-bosqich qisqartirilishi hamda mehnat me'yorlari ijrosining kuchaytirilishi natijasida qiymat zanjiri bo'yicha qo'shilgan qiymat ulushi oshdi, to'qimachilik-tikuvchilik eksportlari esa tez sur'atlar bilan kengaydi. Jahon bankining 2025-yilgi tahlillarida qishloq xo'jaligi transformatsiyasi jarayonida paxta yetishtirishda davlatning ma'muriy vazifalarining qisqarishi, majburiy mehnatning bartaraf etilishi va bozor tamoyillariga o'tishning kuchayishi tarmoqda samaradorlik va investitsion jozibadorlikni oshirgan omillar sifatida qayd etilgan. Shu bilan birga, AQSH Qishloq xo'jaligi vazirligi (USDA)ning 2025-yilgi yangilangan ma'lumotlarida yangi Prezident qarori asosida tekstil eksportini kengaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish va loyihaviy moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish vazifalari belgilangan bo'lib, bu korxonalar moliyaviy boshqaruvini modernizatsiya qilish zaruratini yanada kuchaytiradi [4].

Moliyaviy-huquqiy islohotlarning yana bir muhim yo'nalishi – tashqi iqtisodiy faoliyatni erkinlashtirish va tarif-ma'muriy tizimni zamonaviy talablar asosida takomillashtirishdir. PQ-3818-sonli qaror (2018-yil 29-iyun) tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish, bojxona-tarif mexanizmlarini soddalashtirish va ishlab chiqaruvchilar uchun xomashyo hamda resurslarga kirishni yengillashtirish imkonini yaratdi. Bu esa korxonalarda aylanma kapitalni boshqarish, naqd pul oqimlari prognozini shakllantirish va moliyaviy rejalashtirish amaliyotini yanada aniqroq yo'lga qo'yishga xizmat qildi [4, 5].

Mazkur institutsional o'zgarishlar paxta tozalash korxonalarining tarkibiy bo'linmalarida moliyaviy boshqaruvni qayta ko'rib chiqishni talab etadi. Hozirgi sharoitda moliyaviy barqarorlikni baholash nafaqat sof foyda bilan, balki quyidagi integral ko'rsatkichlar asosida amalga oshirilmoqda: aylanma mablag'larning aylanish tezligi, likvidlik va qisqa muddatli to'lovqobiliyat (DSCR), kapital tuzilmasi (qarz va o'z mablag'lari nisbati), aktivlardan foydalanish samaradorligi (DuPont modeliga ko'ra) va umumiy moliyaviy risk profili. Shu bilan birga, korxonalarda birlashtirilgan moliyaviy hisobot tizimlari, kost-sentr/profit-sentr yondashuvi va raqamli ichki nazorat platformalari (E-Moliya, 1C–Paxta)ni joriy etish boshqaruv qarorlarining tezkorligini oshiradi, shaffoflik va nazorat mexanizmlarini mustahkamlaydi [1].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Maqolaga doir adabiyotlar ichida O.J. Murodovning 2025-yildagi tadqiqotlari alohida ahamiyat kasb etadi. Uning "Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish omillari" mavzusidagi tadqiqotida korxonalar samaradorligini oshirish tamoyillari chuqur tahlil qilingan bo'lib, bu yondashuv paxta tozalash korxonalari uchun ham moliyaviy boshqaruvning samaradorligi raqobatga tayyorgarlik bilan bevosita bog'liq ekanini ko'rsatadi. Murodovning "Davlat korxonalarini isloh qilishning zamonaviy bosqichlari" nomli ikkinchi maqolasida esa davlat sektori islohotlarining asosiy yo'nalishlari – maskan optimizatsiyasi, xususiylashtirish jarayonlarini jadallashtirish, moliyaviy nazorat mexanizmlarini takomillashtirish – batafsil yoritilgan. Ushbu izlanishlar paxta tozalash tarmog'ida moliyaviy boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha strategik vazifalarni belgilashda muhim nazariy asos vazifasini bajaradi. Uning "Paxta tozalash korxonalarini tashkil etish va tugatish" mavzusidagi uchinchi ishlanmasi esa tarmoqning tashkiliy-huquqiy asoslarini o'rganib, yangi korxonalar ochilishi, mavjudlarini qayta tashkil etish va ularning samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qiladi. Ushbu natijalar moliyaviy boshqaruv tizimini qayta ko'rib chiqishda amaliy ahamiyatga ega.

Ilmiy adabiyotlarda paxta sanoatini qo'llab-quvvatlash va modernizatsiya qilishga qaratilgan davlat siyosati ham keng yoritilgan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2017-yilda qabul qilingan PQ-3408-sonli qarorda paxtachilik tarmog'ini investitsiyalar, zamonaviy texnologiyalar va resurs tejamkor usullar asosida modernizatsiya qilish vazifalari belgilangan [4]. Qarorda paxta xomashyosi va tayyor mahsulot harakati bo'yicha ma'lumotlarning ishonchiligidini ta'minlash uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish, hisob va nazoratni kuchaytirish zarurligi ta'kidlangan. Ushbu talablar moliyaviy boshqaruvning elektron monitoring tizimlari, real vaqt rejimidagi hisobotlar va raqamli nazorat mexanizmlarini joriy etishni taqozo etadi. Bu yangilanishlar moliyaviy axborotlarning aniqligi va shaffofligini oshirishi, bo'linmalar faoliyatida resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlashi kutiladi.

Moliyaviy nazorat bo'yicha adabiyotlarda sohadagi muhim islohotlardan yana biri sifatida O'zbekiston Moliya vazirligining 2018-yildagi qarori keltiriladi. Matnazarov (2018) tomonidan qayd etilganidek, mazkur qaror paxta tozalash korxonalarida davlat moliyaviy nazoratini kuchaytirish, paxta xomashyosi va tayyor mahsulot hisobining haqqoniyligini tekshirish hamda fermer xo'jaliklariga to'lovlar shaffofligini ta'minlashni nazarda tutgan [6]. Bunday tizimning joriy etilishi moliyaviy hujjatlarni avtomatlashtirish, ichki audit samaradorligini oshirish va bo'linmalar faoliyatida moliyaviy intizomni mustahkamlash zaruratini yuzaga keltiradi. Paxtasanoat ilmiy markazi tadqiqotlarida esa resurs tejamkor texnologiyalarni qo'llash korxonalar samaradorligini oshirgani, texnologik modernizatsiya esa boshqaruv modeli va moliyaviy rejalashtirishda yangicha yondashuvlarni talab qilgani qayd etilgan.

Moliyaviy boshqaruv tamoyillariga oid tadqiqotlar orasida Ilxomlonova (2025)ning aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy menejmentni takomillashtirishga bag'ishlangan ishlari alohida ajralib turadi. Muallif strategik maqsadlarni aniq belgilash, moliyaviy rejalashtirishda iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlarni uyg'unlashtirish, hisobotlarni oshkora yuritish va ichki nazoratni kuchaytirish zarurligini ta'kidlaydi [7]. U ilgari surgan tamoyillar paxta tozalash korxonalarida ham amaliy ahamiyatga ega bo'lib, bo'linmalar kesimida byudjetlashtirish, xarajatlarni doimiy tahlil qilish va optimallashtirish, moliyaviy intizomni mustahkamlash kabi vazifalarni samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Shu tariqa, ko'rib chiqilgan ilmiy manbalar paxta tozalash korxonalarida moliyaviy boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish, ichki nazoratni kuchaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va samaradorlikni oshirishga qaratilgan kompleks strategiyalarni shakllantirishda muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada izlanish metodologiyasi sifatida adabiyotlarni tanqidiy tahlil qilish, taqqoslash hamda amaliy misollar asosida kuzatish yondashuvlari qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik bazasini tizimli yondashuv va jarayon yondashuvi tashkil etdi [9]. Bu yondashuvlar asosida korxona boshqaruvidagi tarkibiy bo'linmalar, ularning funksiyalari hamda o'zaro aloqalari yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqildi. Shuningdek, xalqaro va milliy normativ-huquqiy hujjatlar, strategik yo'nalishlar va amaliy tajribalar tahlil qilindi. Kadrlar boshqaruvi, rag'batlantirish tizimlari va ijtimoiy-psixologik omillar bo'yicha mavjud yondashuvlar solishtirilib, ular asosida amaliy boshqaruv modelini shakllantirishga intilindi.

Tadqiqot paxta tozalash korxonalarining tarkibiy bo'linmalarida moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish masalasini kompleks yondashuv asosida o'rganadi. Nazariy ishlanma quyidagi metodologik tamoyillarga asoslanadi:

- Tizimli tahlil yondashuvi: Korxonani moliyaviy-iqtisodiy organizm sifatida talqin qilib, tarkibiy bo'linmalar o'rtasidagi resurslar harakati, pul oqimi va foyda taqsimoti tizimli tarzda o'rganildi.
- Komparativ tahlil: 2020-2024-yillar davomida paxta tozalash korxonalarining asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari solishtirildi va samaradorlik dinamikasi aniqlashtirildi.
- Moliyaviy koeffitsientlar tahlili: Rentabellik, likvidlik, DSCR, qarz/yig'indisi, ROE, aktivlar aylanishi kabi ko'rsatkichlar asosida ichki moliyaviy barqarorlik baholandi.
- SWOT tahlil: Mavjud boshqaruv tizimining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlar va xavf-xatarlar aniqlanib, ularning korxona samaradorligiga ta'siri baholandi.

Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston Respublikasi paxta tozalash korxonalari, xususan ularning moliya, iqtisodiy rejalashtirish, marketing, ishlab chiqarish va logistika bo'linmalarining moliyaviy boshqaruvi o'rganildi.

Tadqiqotning boshlang'ich gipotezasi shundan iboratki, korxona boshqaruv tizimini takomillashtirishda texnik va ijtimoiy tizimlar tamoyillari uyg'un qo'llanganda, zamonaviy menejment yondashuvlari bilan xodimlarning ijtimoiy-psixologik moslashuvini hisobga olish orqali mehnat va boshqaruv samaradorligini sezilarli oshirish mumkin bo'ladi. Tadqiqot obyekti – ishlab chiqarish korxonalarida boshqaruv tizimlari; predmeti – ushbu tizimlarni modernizatsiya qilish mexanizmlari va samaradorlikni oshirish usullari hisoblanadi.

Tadqiqotda analitik va solishtirma metodlar, tizimli yondashuv, grafik-sxematik tahlil kabi usullar qo'llanildi. Tizimli yondashuv boshqaruv elementlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ochib berib, rahbariyatga korxonani yagona funksional tizim sifatida idrok etish imkonini yaratdi.

Metodologiyada 1, 2, 3 va 4-rasmlar orqali boshqaruv tizimining tuzilishi va kadrlar boshqaruvi bosqichlari bosqichma-bosqich tahlil qilindi. Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi – texnik va ijtimoiy tizimlar yondashuvini birlashtirib, boshqaruv jarayonlarini optimallashtirishning yangi tizimli modelini ishlab chiqishdan iborat.

Korxona boshqaruv tizimi ko'p bosqichli tuzilmaga ega bo'lib, unda yuqori rahbarlikdan quyi bo'linmalargacha uzluksiz axborot oqimi, vazifalar taqsimoti va nazorat mexanizmi mavjud (1-rasm).

1-rasm. Korxonani boshqarish xususiyatlari

Hatto kichik korxonada ham boshqaruv tizimi uchta asosiy tarkibiy elementdan iborat ekani ta'kidlanadi: boshqaruv bo'g'inlari, faoliyat yo'nalishlari va rahbar-xodim munosabatlari [3]. Ushbu tuzilma korxonaning umumiy maqsadlarini belgilash, bo'limlararo funksional bog'lanishni shakllantirish hamda boshqaruv bo'g'inlarining vakolat va vazifalarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshqaruv tizimi elementlari o'zaro chambarchas bog'langan bo'lib, ulardan biridagi o'zgarish butun tizimning boshqa qismlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot doirasida korxonaning mazkur tarkibiy bo'linmalari, ularning funksiyalari va o'zaro aloqalari diagramma asosida tahlil qilindi. 1-rasm bo'yicha tegishli izoh va xulosalar ishlab chiqildi. Bu orqali boshqaruv tizimidagi bo'limlarning o'ri, rahbar va xodimlar o'rtasidagi vakolatlarning taqsimlanishi hamda tizim samaradorligini ta'minlaydigan boshqaruv mexanizmlari batafsil o'rganildi.

Boshqaruv jarayonini samarali tashkil etishda texnik va ijtimoiy tizimlarning uyg'unligi alohida ahamiyatga ega. Ya'ni, texnik tizim (ishlab chiqarish jarayonlari, texnologik uskunarlar, axborot-kommunikatsiya vositalari) va ijtimoiy tizim (inson resurslari, tashkilot madaniyati, kommunikatsiya va motivatsiya omillari) birgalikda boshqaruvning yaxlit funksional modelini shakllantiradi. Ushbu yondashuv 2-rasmda ko'rsatilgan bo'lib, boshqaruv samaradorligiga ikki tizimning parallellikda va o'zaro bog'liq holda ta'sir etishi ilmiy asoslangan.

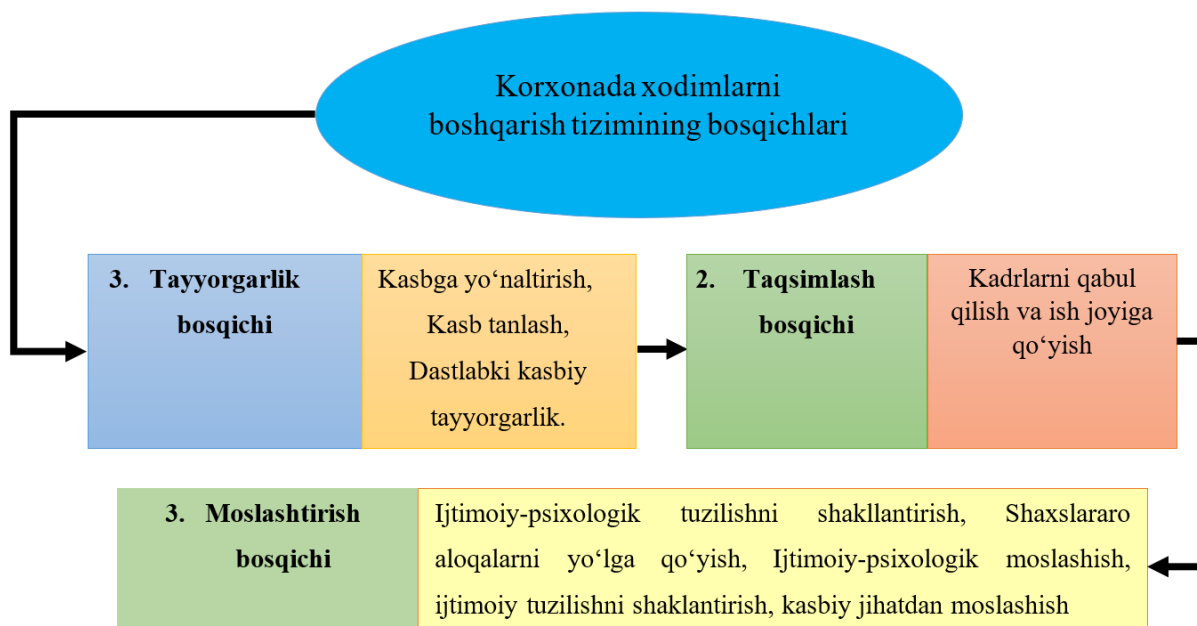
2-rasm. Boshqaruvning tashkiliy tizimi

Tizimli yondashuv rahbarlarga korxonani yagona yaxlit organizm sifatida ko'rib, qabul qilinayotgan har bir boshqaruv qarorining turli bo'limlarga qanday ta'sir ko'rsatishini oldindan baholashga imkon beradi. Bunday yondashuv boshqaruvning strategik darajasida muhim ahamiyatga ega, chunki har bir bo'limdagi o'zgarish korxonaning umumiy faoliyat natijalariga bevosita ta'sir qiladi.

Shuningdek, zamonaviy menejment konsepsiyalariga ko'ra, rahbarlar faqat iqtisodiy natijalarga erishishni emas, balki ijtimoiy mas'uliyat, ekologik barqarorlik va korporativ etikani ham hisobga olishlari lozim. Axborot texnologiyalarining (bulutli texnologiyalar, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar tahlili) jadal rivojlanishi boshqaruv jarayonlarini avtomatlashtirish, ma'lumotlarga asoslangan tezkor qarorlar qabul qilish va real vaqt monitoringini yo'lga qo'yish imkoniyatlarini kengaytirmoqda [5].

Mazkur tadqiqot metodologiyasida texnik hamda ijtimoiy omillarni o'zaro uyg'unlashtiruvchi yondashuv asos qilib olindi. Shu nuqtai nazardan, 2-rasm bo'yicha tegishli izohlar ishlab chiqildi va raqamli transformatsiya jarayoni bilan inson omilining o'zaro ta'siri tahlil qilinib, muhim ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Xodimlarni boshqarish tizimi bosqichlari esa quyidagi izchil ketma-ketlikdan iborat: maqsadlarni belgilash, xodimlarni jalb qilish va tanlash, joy-joyiga qo'yish, mehnat faoliyatini rejalashtirish, malaka oshirish va rivojlantirish, rag'batlantirish mexanizmlarini qo'llash, ish samaradorligini baholash va monitoring qilish. 3 va 4-rasmlarda ushbu bosqichlarning mazmuni hamda ularning boshqaruv tizimidagi funksional o'rni grafik ko'rinishda yoritilgan.

3-rasm. Korxona boshqaruv tizimi bosqichlari

Korxona kadrlar bilan bo'ladigan ish vazifalari jumlasiga kadrlarni tanlash, ish o'rinlariga joylashtirish, lavozimlarga ko'tarish, mehnatga haq to'lash va rahbarlik qilish kiradi. Tadqiqot jarayonida xodimlarga bo'lgan ehtiyojni tahlil qilish ham muhimligi aniqlab olindi – qancha va qanday malakali ishchi kuchi zarurligi, ularni jalb etish va ta'lim-tarbiyalash shartlari tizimli ravishda rejalashtiriladi [2]. Bu bosqichlarda graf-sxematik tahlil qo'llanilib, 3 va 4-rasm bo'yicha xodimlar boshqaruvida rejalashtirishdan tortib baholash va rivojlantirishgacha bo'lgan jarayonlar tafsilotlari tahlil qilindi.

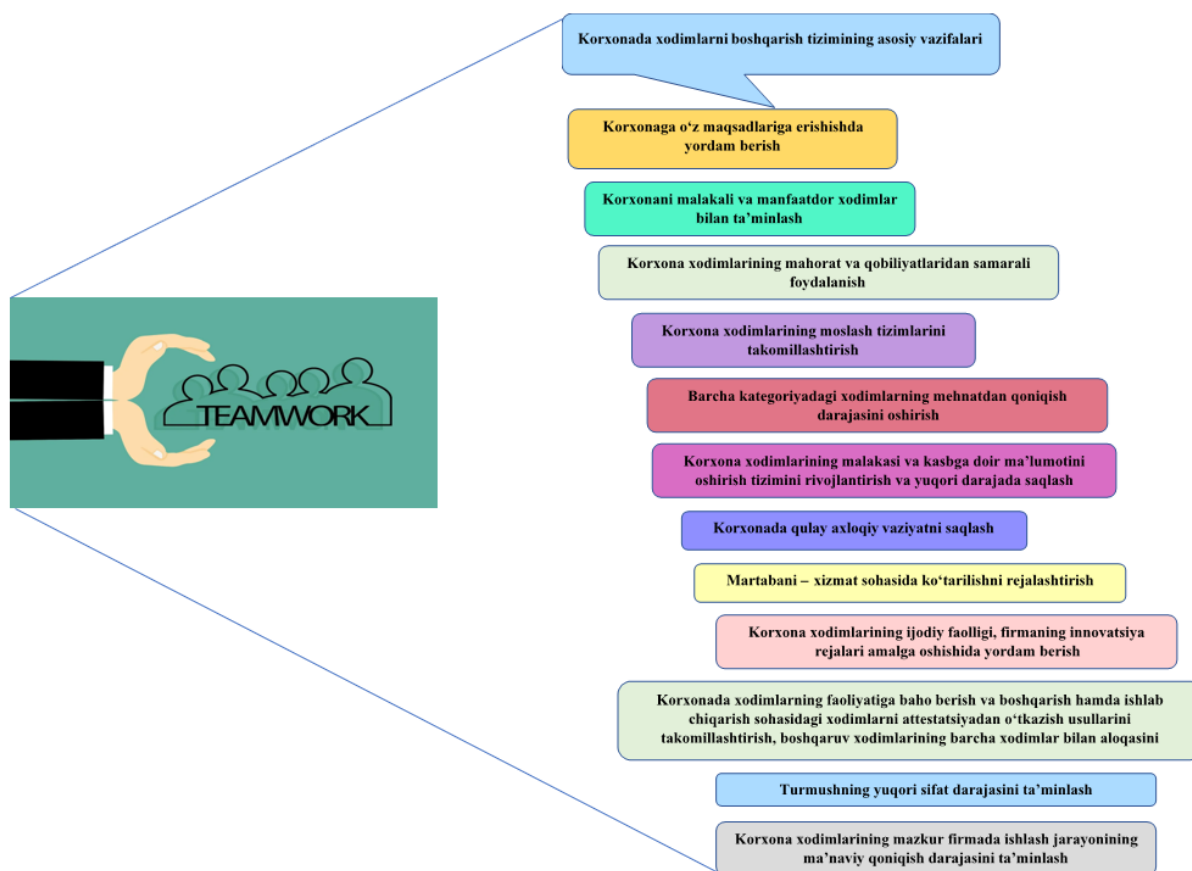
TAHLIL VA NATIJALAR

Yig'ilgan ma'lumotlar asosida boshqaruv tizimini takomillashtirishga doir yakuniy xulosalar sxema va grafikalar ko'rinishida ifodalandi. Masalan, quyidagi grafik korxona boshqaruv tuzilishining abstrakt modelini aks ettiradi. Unda yuqori rahbariyatdan pastki bo'g'inlargacha bo'lgan qarorlar oqimi bosqichma-bosqich ko'rsatilgan bo'lib, har bir bo'linma o'z funksiyasi orqali yuqori boshqaruv tizimi bilan uzviy bog'langan. Bu esa boshqaruv jarayonlarining oldindan belgilangan standartlar asosida muvofiqlashtirilishini ta'minlaydi [7]. Grafikka ko'ra, ayrim strategik bosqichlarda rahbariyat tomonidan nazorat, ko'rsatmalar va axborot bilan ta'minlash amalga oshiriladi. Natijada qaror qabul qilish sifati yaxshilanadi hamda korxona o'sish imkoniyatlari kengayadi.

Amaliy tahlil shuni ko'rsatdiki, bugungi sharoitda boshqaruv samaradorligini oshirish faqat tarkibiy tuzilmani optimallashtirish bilangina cheklanmaydi. Xodimlar motivatsiyasini kuchaytirish, ularning jamoa sifatida samarali ishlashi uchun qulay psixologik muhit yaratish ham muhim omil hisoblanadi. Quyidagi sxemada keltirilganidek, rahbariyat xodimlarni qo'llab-quvvatlash, jamoaviy birdamlikni mustahkamlash va umumiy maqsad sari birlashtirishga alohida e'tibor qaratadi. Unda rahbar tomonidan boshqarilayotgan kishilar silueti ostida "TEAMWORK" so'zining berilishi jamoaning ijtimoiy qo'llab-quvvatlovchi muhitda faoliyat yuritishini ramziy tarzda ifodalaydi.

Shunday qilib, rahbarlarning xodimlarni muntazam rag'batlantirishga yo'naltirilgan faoliyati, ularni qarorlar jarayoniga keng jalb etishi, shuningdek, jamoada ishonch va hamjihatlik muhitini shakllantirishi mehnat unumdorligini sezilarli oshirishga xizmat qiladi (4-rasm) [8].

4-rasm. Korxonani boshqarish xususiyatlari

Yuqoridagi tahlillar asosida aniqlangan asosiy natija shundan iboratki, boshqaruvni takomillashtirishda kompleks yondashuv qo'llanishi zarur. Ya'ni, faqat ierarxik va strukturaviy o'zgarishlar emas, balki ijtimoiy-psixologik mexanizmlar, zamonaviy motivatsiya tizimlari va xodimlar bilan ishlashning innovatsion usullarini joriy etish boshqaruv samaradorligini sezilarli ravishda oshirishi mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yuqorida keltirilgan sxema va modellarga asoslangan boshqaruv jarayonlarini tashkil etish hamda xodimlar guruhini rag'batlantirishga qaratilgan yondashuv amaliyotda yuqori samara beradi.

Shuningdek, tadqiqot davomida kasbiy tayyorgarlik darajasi va psixologik moslashuvning mehnat unumdorligiga ta'siri aniqlangan. Xodimning kasbiy malakasi, ishga bo'lgan munosabati hamda psixologik barqarorligi uning umumiy samaradorligi bilan bevosita bog'liq ekanini ta'kidlandi.

Tadqiqotda paxta tozalash korxonalarida boshqaruv tizimini takomillashtirish masalalari tizimli yondashuv asosida o'rganildi. Maqsadlarga erishishda korxona resurslaridan foydalanish, xodimlarni boshqarish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda tashkiliy tuzilmani optimallashtirish bo'yicha tahlillar amalga oshirildi. Korxona boshqaruv tizimining asosiy bo'g'inlari – aksiyadorlar umumiy yig'ilishi, kuzatuv kengashi va boshqaruv raisi (direktor) – o'zining funksional vazifalari bilan tadqiqotning dastlabki komponentini tashkil etdi. Masalan, aksiyadorlar umumiy yig'ilishi korporatsiyaning oliy boshqaruv organi hisoblanadi, kuzatuv kengashi esa strategik qarorlar qabul qilinishini tashkil etadi va ijro organi faoliyati ustidan nazoratni amalga oshiradi.

Tizimli yondashuv. Tadqiqot metodologiyasida boshqaruv jarayonlari texnik, tashkiliy, iqtisodiy va ijtimoiy tizimlarning uzviy birligi sifatida ko'rib chiqildi. Har bir tizim o'zaro bog'liq bo'lib, ular birgalikda yagona boshqaruv mexanizmini shakllantiradi. Masalan, texnik va tashkiliy tizimlar boshqaruvning tashkiliy-texnik asosini tashkil etsa, iqtisodiy va ijtimoiy tizimlar boshqaruvning ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalarini belgilaydi. Mazkur yondashuv korxona ichidagi bo'linmalar va resurslarning integratsiyalangan holda ishlashini tahlil qilish imkonini berdi.

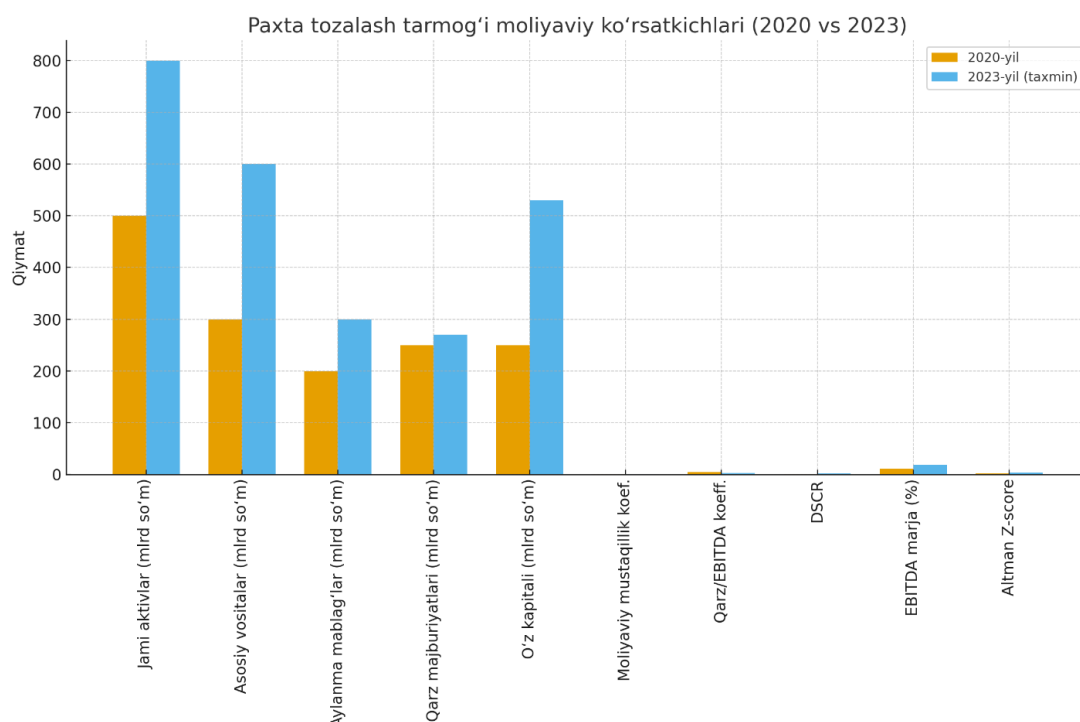
Kadrlar boshqaruvi. Tadqiqotda xodimlar siyosati alohida o'rganildi. Kadrlar boshqaruvi vazifalari sifatida korxona maqsadlariga erishish, malakali kadrlarni jalb qilish, mehnat unumdorligini oshirish va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish belgilandi. Xodimlarni tayyorlash, malakasini oshirish, motivatsiyani shakllantirish va

texnik xizmat ko'rsatish tizimi boshqaruvning strategik funksiyalari sifatida muhim o'rin egalladi. Bu yondashuv korxonada xodimlar rolining to'g'ri tashkil etilishi va ularning mehnat qoniqishini oshirishga xizmat qiladi.

Raqamlashtirish va innovatsiyalar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, boshqaruv tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish korxona uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Raqamli transformatsiya jarayonlari biznes jarayonlarining avtomatlashtirilishini tezlashtiradi, bu esa vaqt, xarajat va resurslarni optimallashtirish imkonini beradi. Shuningdek, korxona faoliyatining ijtimoiy barqarorligi va bandlikni qo'llab-quvvatlashda ham raqamli yechimlar muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini chuqur joriy etish boshqaruvning zamonaviy talablarga moslashuvchanligini ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari nazariy bilimlar, amaliy tavsiyalar va qonunchilik asoslari uyg'un ravishda qo'llanilganda boshqaruv tizimini takomillashtirish strategiyasini shakllantirish mumkinligini ko'rsatmoqda. Xususan, korxona faoliyati samaradorligini oshirish bo'yicha taklif etilgan metodologiya boshqaruv jarayonlarini tizimli, innovatsion va ijtimoiy yondashuvlar asosida optimallashtirishni nazarda tutadi.

Respublika paxta tozalash tarmog'ining bir qator moliyaviy koeffitsientlari bo'yicha 2020 va 2023-yillarga oid taqqoslanuvchi ma'lumotlar 5-rasmda sharhlangan.

5-rasm. Paxta tozalash tarmog'i moliyaviy holatining ba'zi ko'rsatkichlari (2020 va 2023)

Eslatma: diagrammada keltirilgan raqamlar taxminiy hisob-kitoblar asosida bayon etilgan. Aniq statistik ma'lumotlar rasmiy manbalar (Stat.uz yoki Moliya.uz nashrlari)da alohida berilmagan, ammo tarmoqdagi eng yirik korxonalar hisobotlarini tahlil qilish orqali shu xulosalarga kelish mumkin.

Ko'rinib turibdiki, klaster islohotlari natijasida paxta tozalash korxonalarining aktivlari hamda aylanma mablag'lari sezilarli darajada oshgan, qarz yukining esa nisbatan pasayishi kuzatilgan. Xususan, 2020-yilda ayrim paxta tozalash korxonalari bankrotlik xavfini baholovchi Altman's Z-score indeksi bo'yicha xavfli zonada joylashgan bo'lib ($Z < 1,8$), 2023-yilga kelib klaster tarkibiga kiruvchi ko'plab korxonalarda ushbu ko'rsatkich 3,0 atrofida shakllangani aniqlanmoqda (klasterlar ma'lumotlari). Bu esa korxonalarning moliyaviy barqarorligi, aktivlar va qarzlar tarkibining sog'lomlashganidan dalolat beradi.

Tarmoq kesimida ham ijobiy dinamika kuzatilmoqda. 2020-yilda paxta tozalash sohasida zarar ko'rsatgan korxonalar soni ancha yuqori bo'lgan (ayniqsa, "O'zpxatasanoat" tasarrufida qolgan ba'zi zavodlar moliyaviy nochor edi). Biroq 2022-yil yakunida paxta tozalash korxonalarining aksariyati barqaror daromad ko'rsatgan. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yilda yengil sanoat (jumladan, to'qimachilik va paxtachilik) tarmog'i bo'yicha yalpi ishlab chiqarish hajmi 27,2 trln so'mni tashkil etgan hamda o'sish sur'ati 106,2 % darajasida qayd etilgan (uza.uz). Mazkur o'sish tendensiyasi 2022-2023-yillarda ham davom etgan.

Paxta tozalash sanoati yengil sanoat zanjirining boshlang'ich bo'g'ini sifatida ushbu rivojlanish jarayonida muhim o'rin tutadi. Xomashyo sifatining yaxshilanishi, klaster tizimida moliyaviy oqimlarning optimallashtirilishi,

yangi texnologiyalarni joriy etish va boshqaruvning modernizatsiya qilinishi paxta-to'qimachilik sanoati umumiy samaradorligining oshishiga sezilarli hissa qo'shmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korxonalarda boshqaruv tizimini takomillashtirish uchun bir qator strategik chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, rahbarlar va menejerlarning kasbiy malakasini oshirish muhim omil hisoblanadi. Ularning analitik fikrlashi, kommunikativ ko'nikmalari hamda ijtimoiy-psixologik boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada kuchaytiradi.

Ikkinchi strategik yo'nalish – korporativ boshqaruv kodeksi va ilg'or xalqaro tajribalarni amaliyotga tatbiq etishdir. Halol, shaffof va mas'uliyatli boshqaruv tamoyillarini joriy etish tashkilotning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Uchinchi muhim omil sifatida xodimlarni rag'batlantirish tizimini modernizatsiya qilish tavsiya etiladi. Ichki va tashqi motivatsiyani kuchaytirish, jamoada o'zaro ishonch va hamkorlik muhitini yaratish, xodimlarning tashabbuskorligini qo'llab-quvvatlash mehnat unumdorligini sezilarli oshiradi.

To'rtinchi taklif – boshqaruv jarayonlarida raqamli texnologiyalarni joriy etishdir. Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, axborot almashinuvi platformalari va tezkor monitoring vositalari qaror qabul qilish jarayonining aniqligi va tezligini oshiradi, axborotlarning muvofiqligini ta'minlaydi.

Yuqoridagi takliflar asosida ilg'or xalqaro tajribani mamlakatimiz sharoitiga moslashtirish maqsadga muvofiqdir. Masalan, Turkiya va Janubiy Koreya sanoat korxonalarida qo'llanilayotgan IT-boshqaruv tizimlari, sifat menejmenti modellarini mahalliy sharoitda sinov tariqasida joriy etish tavsiya etiladi.

Shuningdek, O'zbekistonning korporativ boshqaruvga oid qonunchilik bazasini yanada mustahkamlash, korporativ organlar faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlarni takomillashtirish zarur. Umuman olganda, boshqaruv tizimini samarali rivojlantirish uchun rahbarlik jarayonlarini demokratlashtirish, xodimlar bilan ochiq muloqotni yo'lga qo'yish va jamoaviy boshqaruv madaniyatini shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 28-noyabrdagi "Paxtachilik tarmog'ini boshqarish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-3408-son Qarori. <https://lex.uz/docs/-3429584>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2002-yil 13-noyabrdagi "Paxta tozalash sanoati korxonalarida hisob va hisobot tizimini takomillashtirish ustidan nazoratni kuchaytirish to'g'risida" PF-3161-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/-163469>
3. Murodov O.J. (2025). Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish omillari: islohotlar, sertifikatsiya va iste'molchi talablari integratsiyasi. Guliston davlat universiteti axborotnomasi. Gumanitar–ijtimoiy fanlar seriyasi, 3, 193–198.
4. Murodov O.J. (2025). Davlat korxonalarini isloh qilishning zamonaviy bosqichlari va O'zbekistonning xususiyashtirish modeli. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot, 2025-yil, oktyabr, № 10, 1492–1496. <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
5. Murodov O.J. (2025). Paxta tozalash korxonalarini tashkil etish va tugatish jarayonlarida moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, ilmiy elektron jurnal, 4/2025 (№ 00078), 101–108.
6. Matnazarov O. (2018). Davlat moliyaviy nazorati bosh boshqarmasi endi paxta tozalash korxonalarida ham nazoratni amalga oshiradi. Kun.uz, 18.05.2018.
7. Ilxomlonova F. M. (2025). Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy menejment tizimini takomillashtirish. Monografiya. Toshkent: High Future Publishing.
8. Muratov R.S., Jalalova I.A., Oripov S.Sh. (2014). Korxona iqtisodiyoti. Darslik. Toshkent: Fan va texnologiya, 424 bet.
9. Ubraimov Sh.R. (2025). Korxonani boshqarishning mohiyati va xususiyatlarini asoslashning nazariy tamoyillari. Innovations in Science and Technologies, ISSN 3030-3451, 6-son, 296–302.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>